

PRIMERES DADES D'UN ESTUDI DE LA VEGETACIÓ A CASTELLTALLAT

CARME CLOSAS i JUNYENT *
CARME CABALLOL i TEIXIDOR **

Rebut: setembre 1981

RÉSUMÉ

On décrit la végétation de la partie centrale (25 km²) de la chaîne de montagnes de Castelltallat (Haut Bages occidental). La végétation appartient au domaine du *Quercion ilicis*, avec des pénétrations du *Quercion pubescenti petrae* dans les versants Nord qui sont plus humides.

La serra de Castelltallat és un altiplà estructural orientat de SW-W a NE-E, elevat per damunt dels 800 m. Fa de límit entre el Bages per la seva part occidental, i el Solsonès i la Segarra (Anoia).

Situada al marge dret del riu Cardener, les seves aigües nodreixen dos afluents d'aquest: al vessant Nord la riera de Coaner i al Sud la de Fonollosa.

El substrat geològic és d'origen sedimentari i de tipus calcari (margues, gresos i calcàries del terciari continental). Els sediments presenten una tectònica de plegament relativament suau com a conseqüència de les darreres fases de plegament pirinenc. Aquesta tectònica més l'acció de l'erosió han configurat el relleu de la serra: ens trobem amb un vessant Nord amb relleus de fort pendent, i un de Sud amb pendents més suaus. L'existència d'aquests dos vessants ben diferenciats en la serra, és de gran importància de cara a la distribució de la vegetació, degut a l'efecte d'obaga. Tanmateix a cada un dels vessants les diverses torrenteres fan que existeixin indrets més o menys exposats. També els diferents turonets del cap de la serra que s'eleva per damunt dels 900 m (punt més alt 936 m) són fruit de l'erosió.

El clima de la serra és de tendència continental, ja que l'aire marí arriba amb molt poca intensitat, climàticament fa de límit entre un clima mediterrani de muntanya mitjana, que és el de la comarca de Bages i un clima ja més continental que és el de la Segarra.

* Arquitecte Montagut s/n. MANRESA

** Cintaires, 2. MANRESA

La població de la serra està repartida entre dos municipis: Sant Mateu de Bages amb el raval de Castelltallat, i Fonollosa amb el raval de Camps. A més d'aquests nuclis hi ha diverses masies escampades per tota la serra, principalment a la part de migjorn; tot i així, a principis de segle estava molt més habitada.

Les fonts de riquesa més importants en aquesta zona són l'agricultura (sobretot conreus de secà: ara importants els de blat i ordi i al segle passat els de vinya); la ramaderia, actualment en la seva modalitat porcina; i la silvicultura. La pressió humana sobre el paisatge és ben notable; això sovint dificulta l'estudi, sobretot a nivell teòric.

LA VEGETACIÓ

La vegetació de la serra de Castelltallat s'inclou dins el domini climàtic del carrascar (Ass. *Quercetum rotundifoliae*), dins la província boreomediterrània, amb penetracions submediterrànies del domini de les rouredes seques.

Les comunitats relacionades amb el domini climàtic del carrascar ocupen els vessants sol·lells, mentre que als indrets més obacs, ens trobem amb una vegetació típicament submediterrània, lligada al domini de la roureda de roure valencià (Ass. *Violo-Quercetum fagineae*).

El carrascar, que s'instal·laria en la major part de la superfície del vessant Sud, ha estat molt destruït per l'home, sobretot cara a l'agricultura. Creiem que per això, els carrascars que trobem actualment estan situats a les parts més altes, de més pendent, i sobre els sòls més pobres (rend-zines sobre calcàries o gresos).

El carrascar que ocupa les parts més altes (900m) o més obagues, es caracteritza per l'aparició de plantes de la roureda (*Buxus sempervirens*, *Juniperus communis*, *Euphorbia amygdaloides*, *Lonicera etrusca*, *Viburnum lantana*, *Hepatica nobilis*, etc.).

En la zona climàtica dels carrascars els conreus que més abunden són els de cereals d'hivern, mentre que els de fruits secs i el de vinya han estat molt abandonats. En el paisatge actual distingim amb facilitat les antigues feixes, on hi podem trobar diferents tipus de vegetació en substitució de la clímax, així per exemple, prats secs o brolles calcícoles segons el temps transcorregut després de l'abandó del conreu, la humitat i profunditat del sòl, etc. Distingim dos tipus de prats secs: fenassars (Ass. *Brachypodium phoenicoidis*) i prats d'annuals (Al. *Thero-Brachypodium*), segons els tipus de sòls. Remarquem la gran extensió del fenassar tant en camps abandonats de sòl més profund, marges de camins com vores de cursos d'aigua; això ens fa pensar que no ens trobem pas en una zona d'aridesa extrema, ja que en aquest cas aquesta comunitat es limitaria als sòls més humits. Els prats d'annuals es trobaran en els llocs més pedregosos i secs. Les brolles calcícoles (Ass. *Erico-Thymelaetum tinctoriae*), ocupen una gran extensió en aquesta zona, acompanyades sovint d'un estrat arbori de pi blanc (*Pinus halepensis*), fins a 700 m al sol·lell, i a partir d'aquesta altura i en els obacs d'altura inferior, de pinassa (*Pinus nigra* ssp. *salzmannii*). Mencionem com a cas especial, en els llocs on el substrat conté petites capes de guix, la presència de ruac (*Ononis tridentata*), acompanyant aquestes brolles.

En les zones on el carrascar ha estat recentment destruït, o en les carenes dels turonets que es formen al cap de la serra on les condicions climàtiques es caracteritzen pel vent, s'hi instal·la la garriga (Ass. *Quercetum cocciferae*).

Observant el transecte A, corresponent al vessant Sud de la serra, veiem com es van succeint les diferents comunitats. Així, a les parts més baixes (600-700 m), ens trobem amb camps de cultiu que alternen amb brolles amb pi blanc. La disposició de les feixes en esglaons era aprofitada pel conreu de fruits de secà, és freqüent, doncs, de trobar fenassars limitats per files d'oliveres. Cap als 700 m d'altura comença a aparèixer la pinassa i a les fondalades més obagues trobem ja alguna roureda o els seus estats de degradació.

Al vessant Nord, caracteritzat pels forts pendents i per l'efecte d'obaga, el clima és més humit i permet la instal·lació de la roureda seca (Ass. *Violo-Quercetum fagineae*). Creiem que

aquesta seria la vegetació potencial en la major part del vessant, mentre que el carrascar ocuparia una àrea molt més restringida.

Aquesta zona és típicament forestal i sovint és explotada per l'home, de tal manera que la roureda és substituïda per prats de jonça (Al. *Aphyllantion*) o les bardisses (Al. *Pruno-Rubion*), segons el grau ascendent d'humitat respectivament, i conservant sempre l'estrat arbori de pinassa, arbre característic en aquesta roureda i sovint majoritari. L'home aprofita solament els terrenys més plans per cultivar-hi cereals d'hivern.

És en la zona de la roureda de roure valencià i en les fondalades més obagues on hi hem trobat els indrets més interessants cara l'estudi florístic. Remarquem així la presència d'espècies com *Melittis melissophyllum* L. que al Bages no la tornarem a trobar fins a les rouredes de l'altiplà del Moianès; *Digitalis lutea* L., present a Montserrat; *Primula vulgaris* Huds. (= *P. acaulis* L.), espècie pirinenca, citada a Aguilar de Boixadors i Prats de Rei per BOLÒS, O. de i VIGO, J. (1979), i interessant per aquesta disjunció; i *Genista cinerea* (Vill.) DC., a Bages només citada al Moianès per Pius FONT QUER (1914).

En el transecte B, corresponent al vessant Nord de la serra, s'observen primerament els conreus de les parts més altes que alternen amb residus de carrascar. A mida que anem baixant cap a fondalades més obagues comencem a veure les rouredes amb pinassa. En primer terme ens trobem amb unes rouredes on prolifera el boix, que encara que aparegui en tota la cara Nord es fa dominant en llocs de molts pendent i més aviat rocosos. La pineda amb prats de jonça la trobem en les parts més seques d'aquest vessant mentre que en els indrets més humits, el sotabosc és envaït per la bardissa; com ja hem explicat, aquests són casos de degradació de la roureda. La roureda de roure valencià (Ass. *Violo-Quercetum faginae*), en la seva forma més característica, està molt localitzada. Trobem també alguns claps de carrascar a les zones més asolellades.

La vegetació al cap de la serra es presenta de la forma següent: els conreus ocupen les zones més planes i de roca més tova (marga) i només són de cereals d'hivern; la bardissa (Al. *Pruno-Rubion*) s'expansiona sobretot als margues dels camps; i la vegetació forestal està constituïda per carrascars, o pinedes de pinassa o pi roig (*Pinus sylvestris*), el sotabosc de les quals pot estar format per brolles, prats de jonça, o expansions de la bardissa segons el grau ascendent d'humitat. Per això pensem que la vegetació potencial a les parts més altes vindria caracteritzada per una interpenetració del carrascar amb la roureda.

Al fons de la vall, per on circula la riera de Coaner, la roureda limita amb les bardisses que s'expansionen quan la vegetació de ribera és destruïda. També com a substitució de les primitives comunitats de ribera (possiblement omedes i salzedes, un residu de les quals serien la sarga: *Salix elaeagnos*, i l'om: *Ulmus minor*), ens trobem amb jonqueres i prats humits (Al. *Molinio-Holochoenion*). Trobem també canyissars (Al. *Phragmition communis*) en zones sovint inundades d'aigua.

És remarcable l'interès florístic i paisatgístic de la zona dins el context de la comarca de Bages.

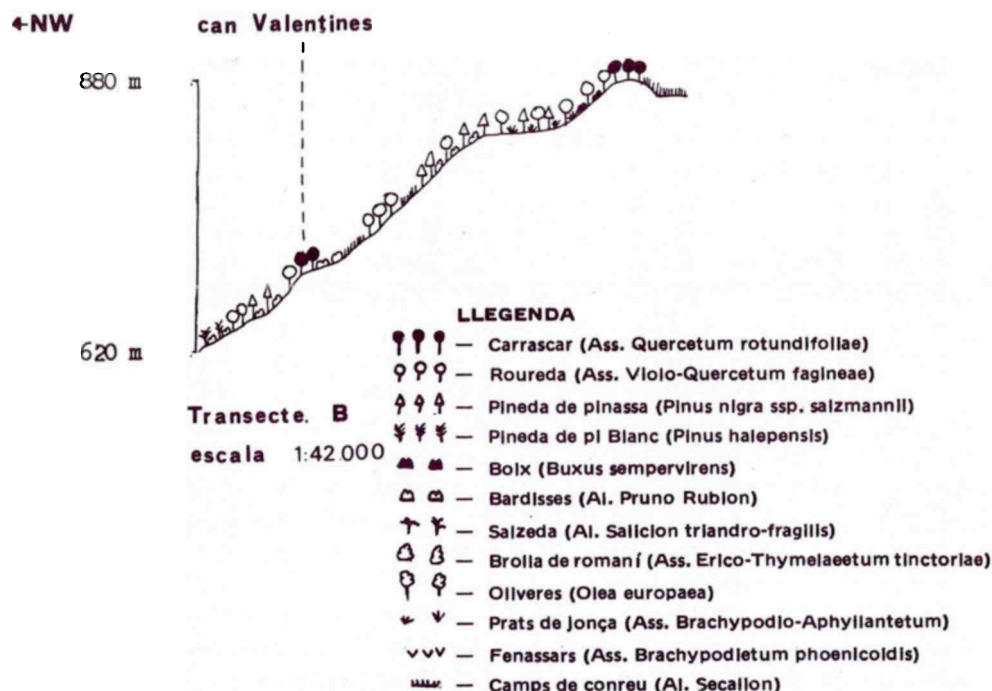
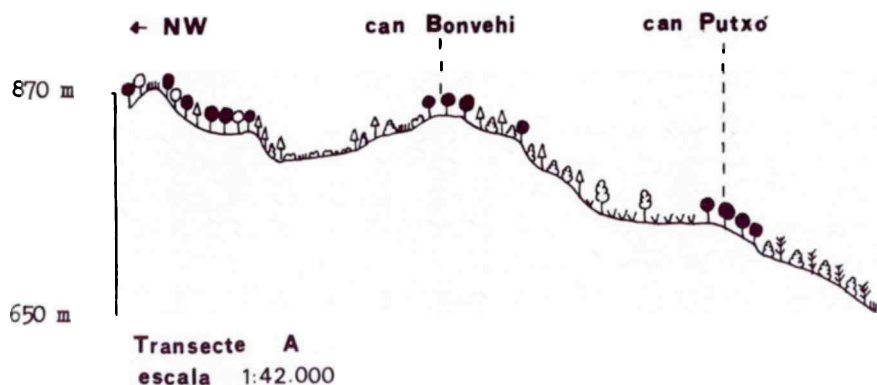
... ..

El que s'ha exposat és l'estudi de la part central de la serra en els seus vessants Nord i Sud i a partir dels 600 m d'altura (superfície aproximada 25 km²).

S'han estudiat fitosociològicament les diferents unitats reconegudes fisionòmicament seguint els mètodes de l'escola S.I.G.M.A. Les taules d'inventaris i demés informació pot ésser consultada al Grup Autònom de Manresa de la I.C.H.N. o als autors.

Es continua treballant més ampliament la serra de Castelltallat, i més endavant esperem poder donar a conèixer noves dades.

Agraïments.— Ens ajuden en aquest treball J.E. Arnold i R.M. Masalles.

BIBLIOGRAFIA

- BOLÒS, O. de. 1967. Comunidades vegetales de las comarcas próximas al litoral situadas entre los ríos Llobregat y Segura. *Mem. R. Acad. Cienc. y Artes de Barcelona* 724.
- BOLÒS, O. de. 1976. L'Aphyllantion dans les Pays Catalans. *Coll. Bot.*, X: 107-141.
- BOLÒS, O. de. 1979. Els sòls i la vegetació dels Països Catalans, in RIBA, O., O. de BOLÒS, J.M. PANAREDA, J. NUET i J. GOZÀLBES: *Geografia física dels Països Catalans*. Ketres Editora, Barcelona.
- BOLÒS, O. de & VIGO, J. 1979. Observaciones sobre la flora dels Països Catalans, *Coll. Bot.*, XI: 71-72.
- FONT QUER, P. 1914. Ensayo fitotopográfico de Bages. Mahón.
- VIVES, J. 1953. Contribución al estudio de los paisajes de la sierra de Castelltallat. Homenaje F. Pardillo. Universidad de Barcelona.
- VIVES, J. 1964. Vegetación de la alta cuenca del Cardoner. *Act. Geobot. Barcin.* I.